

de Bibliotheek
Zoetermeer

CKC &
partners

Cultuureducatie met Kwaliteit

Doorlopende leerlijn beeld
Groep 6
Lessenreeks 'basis'

Deze leerlijn is ontwikkeld door CKC & partners.

Abstracte kunst

Informatie over 'Abstracte kunst'

Groep 6, lessenreeks 'basis', vier lessen van 60 minuten

Doel van de lessenreeks:

De leerlingen leren werken met abstracte en figuratieve vormen, zowel ruimtelijk als op het platte vlak. Ze leren emotie en gevoel op zowel figuratieve als abstracte wijze tot uiting te brengen. In deze lessenreeks werken ze met de volgende materialen en technieken: tekenen, schilderen, ruimtelijk vormgeven plastisch en waarnemen. Beeldaspecten die aan bod komen zijn vorm, kleur, compositie, ruimtelijke vorm en beweging. Ze leren werken volgens een richtinggevend creatief proces: ze oriënteren zich op de opdracht, onderzoeken het materiaal, voeren een eigen, creërende opdracht uit en evalueren op hun werk en het werkproces.

Materiaallijst:

Les 1:	Oliepastel en wit tekenpapier A3-formaat.
Les 2:	Wit tekenpapier A3-formaat, schoolverf in de kleuren geel, blauw, rood, oranje, groen, paars, wit en zwart, kwasten, waterbakken en papieren handdoekjes.
Les 3:	Kleisnijdraad, per leerling vier bolletjes zachte fijne chamotteklei of oefenklei formaat ei, 100-200 gram, stuk klei ca. 600 gr., nat badstof doekje, boetseerhoutje of saté-prikker, boetseerplankje.
Les 4:	Kleisnijdraad, per leerling enkele bolletjes zachte fijne chamotteklei of oefenklei formaat ei, 100-200 gram, stuk klei ca.600 gr, nat badstof doekje, boetseerhoutje of saté-prikker, boetseerplankje.

Les 1: Bij de kop genomen

Net echt of niet echt	Materiaal	Dubbel hoofd	Koppensnellen
-----------------------	-----------	--------------	---------------

Kunstwerken kunnen figuratief of abstract zijn, dus 'net echt' of 'niet echt' zijn. In deze les komen ze aan bod. De leerlingen gaan met oliepastel zowel een figuratieve als abstracte kop tekenen.

Les 2: Kringen en vakjes

Wazig en scherp	De verf	Bedekt en transparant	Het werkproces
-----------------	---------	-----------------------	----------------

Deze les gaat over het spelenderwijs laten ontstaan van een abstract kunstwerk met heldere en wazige vlakken.

Les 3: Weg of meer?

Weglaten en kiezen	Abstract in stappen	Beest abstract	Beesten of blokken
--------------------	---------------------	----------------	--------------------

De leerlingen kijken naar werken van Pablo Picasso, Brancussi, Georges Braques en Piet Mondriaan. Ze boetseren een dier (of mensfiguur) waarin kenmerken zijn veranderd, weggelaten en/of overdreven.

Les 4: Wat spreekt eruit?

Expressie	Geluid in beeld	Stemming en gevoel	Wat ik zeggen wou
-----------	-----------------	--------------------	-------------------

De leerlingen kijken naar werken van expressionistische beeldhouwers. Ze maken een kunstwerk in klei van een dier of mens waarin de werkelijkheid minder belangrijk is, maar vooral gevoel en emotie worden uitgedrukt en opgeroepen.

Deze lessenreeks sluit aan bij de doorlopende leerlijn Cultuureducatie met Kwaliteit in Zoetermeer. Meer informatie over Cultuureducatie met Kwaliteit vind je [hier](#).

De leerlijn beeld is ontwikkeld door CKC & partners en geschreven door Loulou Joolen en Gerart Kamphuis. Neem bij vragen contact op via primair-onderwijs@ckc-zoetermeer.nl.

Abstracte kunst – Bij de kop genomen

Groep 6, lessenreeks 'basis', les 1

Lesdoel:

De leerlingen werken figuratief en abstract met vetkrijt.

Benodigde materialen:

Oliepastel en wit tekenpapier A3-formaat.

Opdrachten:

Net echt of niet niet	Materiaal	Dubbel hoofd	Koppensnellen
--------------------------	-----------	--------------	---------------

Introductie:

Kunstwerken kunnen figuratief of abstract zijn, dus 'net echt' of 'niet echt' zijn. In deze les komen ze aan bod. De leerlingen gaan met oliepastel zowel een figuratieve als abstracte kop tekenen.

Oriënteren:	Net echt of niet echt	5 minuten
Opdracht: Toon illustraties van portretten. Sommige zijn net echt (realistisch, zoals het werk van Carel Willink) of er loopt een streepje door (zoals bij Van Gogh) of de kleur/vorm wijkt af (zoals bij Picasso , Miro of Appel). Bespreek een aantal voorbeelden. Zijn de koppen herkenbaar? Vinden de leerlingen dat de kleuren best anders mogen zijn dan de werkelijkheid? Waarom wel of waarom niet?		
Reflecteren: Welk portret vind je het mooist of lelijkst, drukst of rustigst? Waarom?		

Onderzoeken:	Materiaal	15 minuten
Opdracht: De leerlingen gaan experimenteren met oliepastel. Laat ze vlakken en lijnen maken op een A3-papier. Ze gebruiken zowel de kop als de buik van het vetkrijt. Laat ze kleuren met zwart vetkrijt bedekken en eroverheen krassen met de achterkant van een potlood. Ook kunnen ze met hun handen erdoorheen vegen. Laat ze eens proberen om een aantal vlekken samen een kop te laten vormen.		
Reflecteren: Kunnen ze kleuren lichter maken zonder wit te gebruiken? Wat gebeurt er met een kleur als ze er wel wit overheen zetten? Wat is de invloed van zwart?		

Uitvoeren:	Dubbel hoofd	30 minuten
Opdracht: Laat de leerlingen op een in de breedte liggend A3-papier twee koppen tekenen. De eerste kop maken ze zo realistisch mogelijk, de tweede kop bouwen ze op met vlakken, lijnen en strepen. Uiteraard mag de vorm afwijken van de eerste kop. Laat ze vooral spelen met afwijkende kleuren, vormen en contrasten (vlakken, lijnen, stippen, strepen, donker, licht).		
Reflecteren: Op welke hoogte in het gezicht hebben de leerlingen de ogen getekend? Klopt dat? Laat ze goed kijken naar het hoofd van hun medeleerlingen. De ogen zitten halverwege het gezicht. Waar hadden ze meer vrijheid, bij de eerste of bij de tweede kop?		

Evalueren:	Koppensnellen	10 minuten
Opdracht: Laat de leerlingen rondlopen en de gemaakte koppen bekijken. Bespreek de verschillen.		
Reflecteren: Vinden ze de opdracht moeilijk? Zijn de koppen kleurrijk of juist saai geworden? Kunnen ze in abstracte vormen toch nog een hoofd zien? Hoe komt dat?		

Aanvullende suggesties:
Knip een foto van een hoofd uit een tijdschrift doormidden. Plak een helft op een A3-papier en laat de leerlingen de kop op een speelse manier aanvullen met vetkrijt, zodat er weer een volledige kop ontstaat.

Abstracte kunst – Kringen en vakjes

Groep 6, lessenreeks 'basis', les 2

- Lesdoel:** De leerlingen leren te spelen met abstracte vormen door het bewust toepassen van verdunde en onverdunde verf.
- Benodigde materialen:** Wit tekenpapier A3-formaat, schoolverf in de kleuren geel, blauw, rood, oranje, groen, paars, wit en zwart, kwasten, waterbakken en papieren handdoekjes.

Opdrachten:

Wazig en scherp	De verf	Bedekt en transparant	Het werkproces
-----------------	---------	-----------------------	----------------

Introductie:

Deze les gaat over het spelenderwijs laten ontstaan van een abstract kunstwerk met heldere en wazige vlakken.

Oriënteren: Wazig en scherp	5 minuten
Opdracht: Laat de leerlingen door hun ooghalen of door vitrage heen kijken. Het ziet er wazig uit. De wereld is wel te zien, maar minder scherp. Of laat ze een tekening nemen, omdraaien en in de lucht houden. Als je er tegen het licht in naar kijkt, is alles waziger.	
Reflecteren: Kunnen de leerlingen de tekening door het papier heen zien? Zien ze ook nog details of alleen de grote lijnen? Wat gebeurt er met de kleuren? Hebben ze weleens in dichte mist rondgelopen? Hoe hebben ze dat ervaren?	

Onderzoeken: De verf	15 minuten
Opdracht: De leerlingen gaan op een vel tekenpapier wat proefjes doen met kleur in combinatie met wit. Eerst gaan ze vlakken maken en proberen ze deze vlakken zonder witte verf lichter te maken. Lukt dat? Kunnen ze de vlakken met onverdunde verf ook donkerder maken? Deel daarna witte verf uit en laat hen nogmaals dezelfde oefening doen.	
Reflecteren: Wat is het verschil als ze de verf met water of met witte verf lichter maken? Met wit gelijkmatig en dekkend, met water vlekkelig.	

Uitvoeren: Bedekt en transparant	30 minuten
Opdracht: De leerlingen verdelen een A3-papier in drie stukken door middel van twee verticale potloodstrepen. Laat ze vervolgens een eilandje met zes cirkels eromheen over het gehele blad tekenen (zie voorbeeld in bijlagen). Laat ze het middelste segment invullen met pure kleuren, het linker- en rechtersegment met kleuren die met wit zijn gemengd. Een cirkel moet wel geheel uit dezelfde kleur bestaan (bijv. het middelste gedeelte van de cirkel is donkerblauw en het linker- en rechtergedeelte lichtblauw). De lijnen van de cirkels kunnen ze met een dunne kwast en zwart accentueren.	
Reflecteren: Brede of smalle kwasten? Is het slimmer om te mengen op het schildervel of op een apart mengvel? Waarom?	

Evalueren: Het werkproces	10 minuten
Opdracht: Laat de leerlingen vertellen over de verschillende fases van het werkproces. Hebben ze ervoor gekozen om eerst het linker- en rechtersegment in te vullen met de wittige kleuren (dat is makkelijker en sneller) en daarna met pure kleuren het middelste? Of zijn ze van links naar rechts gaan invullen?	
Reflecteren: Zien ze het effect van verdunde en onverdunde verf op hun blad?	

Aanvullende suggesties:
Het blad niet in drie maar in zes stukken verdelen en om en om laten invullen met pure en lichte kleuren. Schilder een voorstelling (auto, landschap) half scherp, half mistig (wazige vormen).

Abstracte kunst – Weg of meer?

Groep 6, lessenreeks 'basis', les 3

Lesdoel: De leerlingen boetseren een abstract beeld van een dier, waarbij zij de bouw en de vorm veranderen door het weglaten en samenvatten, verplaatsen en versterken van kenmerken.

Benodigde materialen: Kleisnijdraad, per leerling vier bolletjes zachte fijne chamotteklei of oefenklei formaat ei, 100-200 gram, stuk klei ca. 600 gr., nat badstof doekje, boetseerhoutje of saté-prikker, boetseerplankje.

Opdrachten:

Weglaten en kiezen	Abstract in stappen	Beest abstract	Beesten of blokken
--------------------	---------------------	----------------	--------------------

Introductie:

De leerlingen kijken naar werken van Pablo Picasso, Brancusi, Georges Braques en Piet Mondriaan. Ze boetseren een dier (of mensfiguur) waarin kenmerken zijn veranderd, weggelaten en/of overdreven.

Oriënteren: Weglaten en kiezen 5 minuten

Opdracht: Bekijk de [boomreeks van Mondriaan](#). Bespreek wat wordt weggelaten, overblijft, wat de kunstenaar belangrijk vindt, wat sterker wordt gemaakt. Bekijk meer en minder abstracte dierenbeelden en hoofden van bijv. Brancusi ([Vogel in de ruimte](#), [Slapende muze](#)) Picasso ([Vrouwenbuste met vogel op hoofd](#)), Georges Braques ([Thalia](#)), [logo's met dieren](#). Welke eigenschappen zijn heel duidelijk gemaakt? Wat is er weggelaten (of verplaatst) om dat te doen? Waarom denk je dat ze deze manier van abstract maken het 'kubisme' hebben genoemd?

Reflecteren: Kennen de leerlingen zelf voorbeelden van vereenvoudigde of veranderde voorstellingen? Denk aan logo's met dieren zoals [Twitter](#), [Partij voor de Dieren](#), [WNF](#) en [ING](#). En natuurlijk de [gemeente Zoetermeer](#). Wat vind jij van deze manier van abstracte kunst? Wat zou jij kiezen, anders doen?

Onderzoeken: Abstract in stappen 15 minuten

Opdracht: Maak van drie kleine bolletjes klei twee maal hetzelfde diertje als proef. De eerste maak je zoveel mogelijk lijkend (geen details), de tweede vereenvoudigd: laat wat weg, vergroot sommige delen, maak het dier ronder of hoekiger of maak kenmerken duidelijker dan in het echt, of op een andere manier. Daarna maak je het derde diertje nog meer veranderd. Je ziet nog wel wat het is. Je mag een vierde diertje maken waarvan je niet meer ziet wat het is, maar waarbij jij wel kunt vertellen wat je hebt uitgekozen van je dier om heel sterk te laten zien. Zet je drie (of vier) beeldjes op een rijtje.

Reflecteren: Hoeveel kun je weglaten? Wat doe je bij het vierde beeldje? Kunnen anderen zien wat jij belangrijk of opvallend vond aan het dier?

Uitvoeren: Beest abstract 30 minuten

Opdracht: Boetseer uit een stuk klei een dier met kop staart en poten (vleugels mag ook) naar keuze. Denk aan het vochtig houden, hechten, geen onderdelen zomaar aanplakken. Draai het beeld tijdens het boetseren steeds om zodat alle kanten duidelijk zijn. Als het klaar is, ga je het abstract maken door te kiezen wat je wilt weglaten, veranderen of versterken. Kijk hoe ver je wilt gaan met jouw beeld. Blijf steeds je beeld van alle kanten bekijken.

Reflecteren: Wat vind je van jouw dier zo belangrijk of opvallend dat je het nog duidelijker wilt laten zien? Wat ga je daarvoor weggelaten en wat duidelijker maken? Hoe ga je dat doen?

Evaluëren: Beesten of blokken 10 minuten

Opdracht: Zet jullie (grote) dieren per soort bij elkaar, en op een volgorde waarbij aan de ene kant de meest abstracte en aan de andere kant de meest herkenbare staan. Bespreek wat je opvalt. Leg aan elkaar uit wat je van je dier wilde laten zien door het abstract te maken. Bekijk nog eens wat de grote kunstenaars hebben gedaan, waarin verschilt je aanpak, wat doe je op dezelfde manier?

Reflecteren: Was je voorzichtig of gedurfd bij het abstract maken van je dier? Wat vond je van het maken van een abstract kubistisch beeld?

Aanvullende suggesties:

Probeer een keer uit of je een abstraherende reeks goed kan laten zien, door in de groep maar enkele verschillende soorten te maken. Bijvoorbeeld: we maken alleen olifanten, katachtigen, en vogels.

Maak [kartonnen beeldjes à la Picasso](#). Maak beeldjes van mensen en dieren van uitgeknipte kubistische onderdelen. Zet ze in elkaar door verbinden met insnijden en in elkaar schuiven, zorg voor een ingesneden standaard om ze te laten staan.

Abstracte kunst – Wat spreekt eruit?

Groep 6, lessenreeks 'basis', les 4

Lesdoel: De leerlingen maken een abstract expressionistisch kunstwerk van een dier of mens waarin zij een bepaald gevoel, emotie of sfeer weergeven. Ze gebruiken daarbij passende beeldkenmerken.

Benodigde materialen: Kleisnijdraad, per leerling enkele bolletjes zachte fijne chamotteklei of oefenklei formaat ei, 100-200 gram, stuk klei ca.600 gr, nat badstof doekje, boetseerhoutje of saté-prikker, boetseerplankje.

Opdrachten:

Expressie	Geluid in beeld	Stemming en gevoel	Wat ik zeggen wou
-----------	-----------------	--------------------	-------------------

Introductie:

De leerlingen kijken naar werken van expressionistische beeldhouwers. Ze maken een kunstwerk in klei van een dier of mens waarin de werkelijkheid minder belangrijk is, maar vooral gevoel en emotie worden uitgedrukt en opgeroepen.

Oriënteren: Expressie	5 minuten
Opdracht: Kijk naar de volgende beelden: Ossip Zadkine – De verwoeste stad , Charlotte van Pallandt – Koningin Wilhelmina (Rotterdam) , Marino Marini – Miracolo (Rotterdam) en Wessel Couzijn – De koerier . Bespreek wat voor stemming, gevoel of emotie uit het beeldhouwwerk spreekt. Wat voor gevoel of gedachte wil de kunstenaar overbrengen met het kunstwerk? Wat heeft de kunstenaar met het werk gedaan om dat te bereiken? Zijn de gevoelens en gedachten het voor iedere kijker hetzelfde? Wat voor materialen zijn gebruikt?	
Reflecteren: Wat is voor jou een spannend/eng/ bijzonder beeld? Hoe werkt de kunstenaar op je gevoel? Hoe wordt je aan het denken gezet?	

Onderzoeken: Geluid in beeld	15 minuten
Opdracht: Boetseer van bolletjes klei vormen die uitdrukken hoe een bepaald geluid voor jou klinkt. Bijvoorbeeld de brul van een leeuw, het gezoem van bijen, het breken van glas of vogelgezang. De vorm van het voorwerp of het dier hoort er niet bij; het gaat om de verbeelding van het geluid. Vertel daarna aan elkaar, in tweetallen of in groepjes, welk geluid je hebt geboetseerd en waarom je het zo geboetseerd hebt.	
Reflecteren: Is jouw geluid scherp, dof, eentonig, ritmisch herhaald enz.? Wat voor vorm past daarbij?	

Uitvoeren: Stemming en gevoel	30 minuten
Opdracht: Boetseer een spannende of gevoelige actie of situatie met een mens of dier, waarbij vooral de stemming en de emoties eruit spreken (op de vlucht, op jacht, lief, heel blij, slaperig). De realistische vorm van het dier of mag wel een beetje te zien zijn. Draai je beeld steeds om zodat het aan alle kanten spannend is.	
Reflecteren: Welke situatie beeld je uit? Wat zijn de belangrijkste emoties? Welke houding/vorm hoort daarbij?	

Evalueren: Wat ik zeggen wou	10 minuten
Opdracht: Bekijk de beelden. Vertel aan elkaar wat je beeld is en wat het uitdrukt. Vertel wat je aan de beelden van de andere leerlingen kunt zien.	
Reflecteren: Vind je dat je beeld is gelukt? Is de stemming/emotie voor anderen zichtbaar? Is het spannend? Origineel? Hoe vond je het om dit te doen?	

Aanvullende suggesties:
Suggereer de leerlingen verschillende situaties, bijvoorbeeld: overwinnaars, verlaten en alleen, verloren

strijd, moe, het lange wachten, vrolijkheid, vrijheid, enz.
Beperk eventueel het onderwerp tot een meer specifieke situatie of thema voor de hele klas.

Bijlagen – Voorbeeld les 2

